

Andrzej Bisztyga

System partyjny Republiki Irlandii

Wprowadzenie

Proces kształtowania się fundamentów współczesnego systemu partyjnego Irlandii rozpoczął się wraz z odzyskaniem przez Irlandię niepodległości, to znaczy w konsekwencji zawarcia 6 grudnia 1921 roku angielsko-irlandzkiego traktatu, na którego mocy powołano do życia Wolne Państwo Irlandzkie (Saorstat Eireann). W momencie uzyskania niepodległości i konstytucyjnego statusu dominium w ramach Wspólnoty Brytyjskiej Irlandia miała już jednak rozwinięte tradycje walki politycznej o niezależność od Wielkiej Brytanii oraz dysponowała zastępem działaczy politycznych o znaczącym doświadczeniu organizacyjnym i parlamentarnym, zahartowanych w walce – także na forum brytyjskiego parlamentu – o zaprowadzenie rządów krajowych (Home Rule)¹. Dyskryminacyjna polityka brytyjska spowodowała, że zasadniczym celem irlandzkiej opozycji w wieku XIX – obok zrównania praw katolików i protestantów oraz uznania chłopskich praw do ziemi – było odwołanie Unii uchwalonej 28 marca 1800 roku przez obydwie izby irlandzkiego parlamentu, z której zawarciem parlament ten został zniesiony, w zamian za co Izba Gmin parlamentu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii została rozszerzona o 100 irlandzkich członków².

¹ S. Grzybowski: *Historia Irlandii*. Wrocław–Warszawa–Kraków 2003, s. 251–255; S. Posner: *Autonomia Irlandii (Home Rule)*. Warszawa 1913.

² W akcie Unii przewidywano, że w skład irlandzkiej reprezentacji w Izbie Gmin wejdą: po 2 osoby z każdego hrabstwa oraz z Dublina i Corku, po 1 osobie z 31 innych miast i Kolegium Św. Trójcy w Dublinie.

Irlandzcy członkowie brytyjskiego parlamentu wnieśli istotny wkład w rozwój parlamentaryzmu brytyjskiego i parlamentaryzmu w ogóle³, jednak polityczna walka Irlandczyków o rozluźnienie więzów z Wielką Brytanią oraz o utrzymanie narodowej tożsamości nie wyczerpywała się w zmaganiach parlamentarnych i politycznej aktywności irlandzkiej Partii Parlamentarnej. Formą tej walki było także tworzenie organizacji, których nazwy nie zawsze zdradzały ich polityczny charakter, ale których działalność nawet w razie wystąpienia tego rodzaju wątpliwości powinna być tak klasyfikowana. Do organizacji takich między innymi zaliczyć trzeba: działające na rzecz autonomii Irlandii założone w 1870 roku Stowarzyszenie Rządu Krajowego (od 1873 r. – Liga Rządów Krajowych), chłopską Ligę Ziemską (1879 r.), dysponującą polityczno-ekonomicznym programem Irlandzką Ligę Narodową (1882 r.), inspirowane przez Kościół katolicki: Gaelicką Asocjację Atletyczną (1884 r.) oraz stanowiącą odłam irlandzko-amerykańskiego Starodawnego Zakonu Hibernian Radę Erynu, stawiającą sobie za cel deanglizację irlandzkiego narodu Ligę Gaelicką (1893 r.), sanującą zubożałą irlandzką wieś Towarzystwo Organizacji Rolniczej (1894), akcentującą narodowe tradycje celtyckie Irlandzką Republikańską Partię Socjalistyczną (1896 r.), Zjednoczoną Partię Irlandzką (1900 r.), partię Sinn Fein (Ouserlves Alone, My Sami) (1905 r.)⁴, której istnienie miało zasadnicze znaczenie w procesie formowania się systemu partyjnego niepodległej Irlandii, paramilitarne organizacje: Irlandzkich Ochotników (1913 r.), Armię Obywatelską (1914 r.) oraz Irlandzką Armię Republikańską (1918 r.).

To niekompletne wyliczenie dowodzi, że półwiecze poprzedzające odzyskanie niepodległości przez Irlandię było czasem urozmaiconej politycznej aktywności Irlandczyków w kontekście działalności partii politycznych oraz organizacji o *quasi*-politycznym charakterze. Samo podpisanie traktatu w 1921 roku było nie tylko efektem długotrwałych zmagania o autonomię, powstania wielkanocnego w 1916 roku oraz wojny irlandzko-angielskiej w latach 1919–1921, ale pośrednio także owocem politycznego myślenia i tradycji kształtowanych przez te organizacje.

Partie polityczne, które rozwinęły się w Wielkiej Brytanii pod koniec XIX wieku, odzwierciedlające społeczne i polityczne podziały przebiegające przez społeczeństwo metropolii, nigdy nie miały większego związku i nie wywarły większego wpływu na kształt irlandzkiego systemu partyjnego. Sytuacja polityczna oraz działalność partii politycznych na terenie Irlandii w okresie poprzedzającym odzyskanie niepodległości wykluczały taką możliwość. Uwzględniając ten kontekst, a także biorąc pod uwagę fakt, że po-

³ S. Grzybowski: *Historia...*, s. 255–256.

⁴ J.O. Olsson, M. Sjögren: *Niż nad Irlandią*. Warszawa 1974, s. 110–115.

działy polityczne i partyjne ukształtowały się wokół materii dotyczących narodzin narodowej niepodległości, a to: statusu członka Wspólnoty Brytyjskiej, granic i wielkości państwa oraz zagadnień konstytucyjnych, nie można mówić (lub można mówić w bardzo ograniczonym zakresie) o ciągłości sytuacji partyjno-politycznej czy ciągłości modelu systemu partyjnego w Irlandii przed odzyskaniem i po odzyskaniu niepodległości. Przyczyniło się do tego także i to, że partie o profilu narodowym czy nacjonalistycznym, których podstawowym celem była walka o odzyskanie niepodległości, a taka sytuacja miała miejsce w Irlandii, często nie umiały sprostać wymogom zmieniającej się sytuacji i niesionym przez przeobrażenia wyzwaniom oraz napięciom wewnątrzpartyjnym⁵.

Partie rozpadały się i znikwały z politycznej sceny. Jedynie założona w 1912 roku Partia Pracy, nieakcentująca materii niepodległościowych, a koncentrująca się w swym programie na zagadnieniach socjalno-ekonomicznych, umiała przetrwać czas przemian związanych z odzyskaniem niepodległości i znalazła sobie miejsce w nowo powstałym systemie partyjnym niepodległej Irlandii⁶, który ustabilizował się w końcu lat dwudziestych XX wieku, chociaż i ona nie uniknęła pewnej rekonstrukcji, zwłaszcza w wyniku powstania wielkanocnego w 1916 roku. Reasumując, o istnieniu irlandzkiego systemu partyjnego możemy mówić jedynie w kontekście Irlandii niepodległej, to znaczy od momentu odzyskania niepodległości, co nie oznacza, że idee i programy okresu przedniepodległościowego nie odcisnęły na tym systemie swego piętna.

Formowanie się i rozwój systemu partyjnego

Ugrupowaniem politycznym, które w momencie podpisania traktatu nie miało poważniejszej konkurencji na irlandzkiej scenie politycznej, była partia Sinn Fein. Na jej szczególną pozycję złożyło się kilka przyczyn. Partii Sinn Fein, pomimo że nie wzięła udziału w powstaniu wielkanocnym, powstanie to przyniosło największe korzyści. Sinn Fein ustami swego lidera Arthura Griffitha potępiła powstanie, krytykując jego republikańskie oblicze. Tym bardziej fakt jego uwięzienia przez Brytyjczyków w ramach popowstańowych represji przysporzył popularności partii, która od tego momentu

⁵ B. Chubb: *The Governments and Politics of Ireland*. London–Oxford–New York 1974, s. 70.

⁶ S. Klimkiewicz: *Republika Irlandii*. Warszawa 1979, s. 83.

otwarcie przejęła kierownictwo nad ruchem narodowym, co pozwoliło jej na odniesienie zdecydowanego zwycięstwa w wyborach do parlamentu brytyjskiego w 1918 roku⁷. Zajęcie przez Sinn Fein krytycznego stanowiska wobec zbrojnego zrywu w 1916 roku nie oznaczało, że idee walki zbrojnej i zaprowadzenia na Zielonej Wyspie ustroju republikańskiego nie znajdowały w szeregach partii oddźwięku; przeciwnie, stanowisko partii w tej kwestii ewoluowało i zbrojno-niepodległościowa opcja zyskiwała w ramach Sinn Fein na znaczeniu, co miało decydujący wpływ na przyszły kształt systemu partyjnego Irlandii.

Konsekwencją podpisania traktatu była konieczność ustosunkowania się przez Irlandczyków, a tym samym przez najbardziej znaczące irlandzkie ugrupowanie polityczne tego okresu – partię Sinn Fein – do dwóch kwestii: dominalnego statusu Wolnego Państwa Irlandzkiego (tzw. kwestia konstytucyjna) oraz do sprawy podziału wyspy na Wolne Państwo Irlandzkie obejmujące 26 hrabstw katolickich oraz na składającą się z 6 hrabstw Irlandię Północną, w której dominowali protestanci, a która na mocy traktatu stała się brytyjską prowincją. Traktatowe materie legły u podstaw pogładowej polaryzacji irlandzkiej opinii publicznej i rozpadu Sinn Fein na Protraktatową Sinn Fein reprezentującą orientację ugodową, której liderami byli A. Griffith oraz William T. Cosgrave, oraz Antytraktatową Sinn Fein, która pod wodzą Eamona de Valery reprezentowała opcję republikańską.

Partie oraz ich liderzy, z których nazwiskami je kojarzono, stanowili ogniska skupiające zwolenników danej opcji. Pierwsze po podpisaniu traktatu wybory, przeprowadzone 16 czerwca 1922 roku, przyniosły przekonujące zwycięstwo jego zwolennikom⁸, do czego jednak w znacznym stopniu przyczyniły się nadzieje ustabilizowania sytuacji i zaprowadzenia pokoju, jakie żywiło zmęczone wojną społeczeństwo. Przeciwnicy traktatu nie rezygnowali jednak z dążenia do osiągnięcia swych programowych celów, doprowadzając do wybuchu wojny domowej, która nie tylko wstrząsnęła podstawami młodej irlandzkiej państwowości, ale której ofiary, po jej zakończeniu, pogłębiły podziały między obydwoma partiami i pogładowymi opcjami.

Wybory z 1922 roku zapoczątkowały 10-letni okres dominacji i przewagi ugrupowania protraktatowego, do czego przyczyniły się tragiczne wydarzenia wojny domowej. Ugrupowanie to w kwietniu 1923 roku przekształciło się w nową partię – Cumman na Gaedheal (Wspólnotę Gaelów), która powszechnie zwana była Partią Traktatu. Przewaga tej partii topniała jed-

⁷ Sinn Fein wywalczyła wówczas 73 miejsca.

⁸ Protraktatowa Sinn Fein uzyskała wówczas 58 mandatów, przeciw 36 mandatom Antytraktatowej Sinn Fein. Ponadto 17 mandatów przypadło Partii Pracy; nowej prawicowej Partii Rolników – 7 i niezależnym – 10.

nak w kolejnych wyborach. Działo się tak przede wszystkim za sprawą wspomnianego już E. de Valery, człowieka, na którego rozkaz oddziały republikańskie złożyły broń w 1923 roku, kładąc kres wojnie domowej. Rezygnując z tradycyjnej polityki nielegalnej Irlandzkiej Armii Republikańskiej, w 1926 roku zorganizował on nową legalną już partię Fianna Fail (FF – Żołnierze Losu)⁹, której został przywódcą i która począwszy od 1927 roku stała się najsilniejszą partią opozycyjną akcentującą swe republikańskie i antytraktatowe nastawienie. Jej zwycięstwo w wyborach w 1932 roku¹⁰ doprowadziło do przemodelowania dotychczasowego kształtu systemu partyjnego Irlandii, którego odtąd Fianna Fail miała być siłą dominującą.

Podjmując próby przeciwdziałania sukcesom Fianna Fail oraz odbudowania swej pozycji, Partia Traktatu połączyła się w 1933 roku z Partią Rolników, tworząc Zjednoczoną Partię Irlandzką i licząc na rozszerzenie swego elektoratu oraz wzrost atrakcyjności programu. Po unifikacji w partii ujawniły się jednak tendencje faszystowskie, reprezentowane przez stojącego na czele Związku Towarzyszy Broni jednego z liderów partii, gen. Eiona O’Duffy’ego. Rozwiązanie tej paramilitarnej organizacji¹¹ spowodowało w partii komplikacje, jakie doprowadziły do jej przeorganizowania w nową partię Fine Gael (FG – Rodzinę Gaelicką), która obok Fianna Fail oraz Labour Party stała się trwałym elementem irlandzkiego systemu partyjnego.

Funkcjonowanie tak ukształtowanego systemu nigdy nie wyczerpywało się w działaniu trzech wspomnianych partii politycznych, odgrywających rolę jego trwałych filarów. Zawsze było tam miejsce dla drobniejszych, najczęściej efemerydalnych ugrupowań politycznych. Ugrupowania te jednak zawsze musiały się liczyć z wcześniej ukształtowaną biegunową tradycją polityczną i tym samym nieuchronnie zmuszone były do zajęcia stanowiska w kwestii traktatowej. To wymuszało ich orientację na jedną z dwóch największych partii – Fianna Fail lub Fine Gael, czego konsekwencją najczęściej była neutralizacja programowej odrębności i zniknięcie ze sceny politycznej. Część z tych efemerydalnych partii politycznych swą programową odrębność opierała na specyficie ustosunkowaniu się do kwestii konstytucyjnej, jak na przykład Liga Narodowa (National League) czy Clann Éireann w latach dwudziestych XX wieku albo Partia Centrowa

⁹ Spotykane jest także tłumaczenie: Żołnierze Przeznaczenia.

¹⁰ Żołnierze Losu zdobyli wówczas 72 mandaty, Partia Traktatu – 57, Partia Pracy – 7.

¹¹ Gen. E.O’Duffy wraz ze swą grupą wziął potem udział w hiszpańskiej wojnie domowej, walcząc po stronie gen. Franco. Zob. G.S. Gurvić: *Konstitucii burżuaznych gosudarstw Ewropy. Irlandia*. Moskwa 1957, s. 411.

(Centre Party) w latach trzydziestych. Inne z tych partii, starające się być wyrazicielem interesów grupowych, na przykład interesów zawodowych, stawały się konsekwentnymi przeciwnikami jednej z dwóch wielkich partii i zasilają obóz zwolenników drugiej, jak na przykład w przypadku Partii Rolników.

Jedynie dwa ugrupowania polityczne nie zmieściły się w przedstawionym schemacie. Są to: radykalni republikanie, którzy przesadnie koncentrują się na kwestii traktatu, czyniąc z niej kluczowy punkt swego programu, oraz labourzyści, którzy konsekwentnie starają się jej nie podnosić¹². Ponadto trzeba zaznaczyć, że w izbie niższej irlandzkiego parlamentu (Dail'u) zawsze zasiadali posłowie niezależni.

Głębokie podziały przebiegające przez irlandzką scenę polityczną głównie dotyczą materii wewnątrz krajowych, z nich się wywodzą. W mniejszym stopniu dotyczą one polityki zagranicznej, gdzie daje się zauważyć prymat interesu państwa. W tym kontekście za znamienne należy zgodną aprobatę wszystkich partii politycznych dla decyzji rządu z 26 sierpnia 1939 roku o zachowaniu neutralności w nadchodzącej wojnie¹³. Niemniej interesująco przedstawiała się rzecz w związku z proklamowaniem republiki w grudniu 1948 roku, co dokonano się pod rządami mającej protraktatowe tradycje Fine Gael, która w tym właśnie roku utworzyła rząd wspólny ze wszystkimi opozycyjnymi wobec Fianna Fail partiami. Proklamacja republiki i wystąpienie ze Wspólnoty Brytyjskiej, a tym samym rozstrzygnięcie kwestii konstytucyjnej, stanowiącej obok problemu podziału i reunifikacji Zielonej Wyspy jeden z fundamentów biegunowej konstrukcji irlandzkiego systemu partyjnego, spowodowała, że partie polityczne stopniowo zaczęły coraz więcej miejsca w swych programach politycznych poświęcać zagadnieniom ekonomicznym, dotychczas spychanym na dalszy plan. Zmiana ta była korzystna dla systemu partyjnego i samych partii. Ograniczając swe spory w kwestiach historycznych, partie w większym stopniu zaczęły koncentrować się na gospodarce kraju, którą od gospodarek innych krajów Europy Zachodniej dzielił duży dystans.

Zwiastunem osłabienia pozycji partii Fianna Fail oraz utraty przez nią absolutnej większości w wyborach w 1948 roku były wyniki wyborów w 1943 roku, gdy część jej dotychczasowych zwolenników oddała głosy na Partię Pracy. Pozycja Fianna Fail została wówczas uratowana dzięki rozłamowi w Partii Pracy, którego zarzewiem były zarzuty podnoszone przeciw kie-

¹² B. Chubb: *The Governments...*, s. 72–73.

¹³ W Dailu jedynie J. Dillon publicznie wystąpił przeciw tej akceptacji. S. Grzybowski: *Historia...*, s. 342.

rownictwu partii¹⁴ przez jej federacyjnego członka – Związek Transportowców i Robotników.

W tym czasie również Fine Gael odnotowała spadek popularności, a to za sprawą utworzonej w 1938 roku (a funkcjonującej do 1965 r.) partii Clann na Talmhan (Dzieci Ziemi), będącej kontynuatorką tradycji prawicowej Partii Rolników, rekrutującej swój elektorat spośród drobnych rolników z zachodu i południa kraju. Cechę efemeryczności trudno przypisać tej partii nie tylko ze względu na długi okres jej istnienia oraz jej sukcesy wyborcze, ale także ze względu na fakt, iż dwukrotnie (w 1948 r. i w 1954 r.) współtworzyła rząd¹⁵.

Inną, niedziałającą już partią, która jednak przez stosunkowo długi okres swego istnienia (1946–1969) urozmaicała swym działaniem irlandzki krajobraz polityczny, była partia Clann na Poblachta (Dzieci Ludu)¹⁶. Jej powstanie było efektem radykalizacji społeczeństwa, dyktowanej ekonomiczną stagnacją. Partia skupiała liberalną lewicę¹⁷.

W przeciwieństwie do Fine Gael, dominująca w irlandzkim systemie partyjnym Fianna Fail, począwszy od 1971 roku, co pewien czas trapiąca jest secesjami, w wyniku których powstają nowe partie polityczne, rozszerzające swym istnieniem, przynajmniej na pewien czas, katalog irlandzkich ugrupowań politycznych. Właśnie 1971 roku przyniósł wystąpienie z Fianna Fail jej działacza Kevina Bolanda nieakceptującego polityki rządu wobec wydarzeń w Irlandii Północnej¹⁸. Utworzył on partię Jedność Irlandzka (Aontacht Éireann), która – głosząc hasła powrotu do republikańskich tradycji – skupiała w swych szeregach radykalnie nastawionych byłych członków FF. Jedność Irlandzka nie odnotowała jednak znaczniejszych sukcesów wyborczych. Innemu secesjonistce N. Blaneyowi udało się natomiast uzyskać zaufanie elektoratu w niezamożnym hrabstwie Donegal, co pozwoliło mu stanąć na czele nowej Niezależnej Fianna Fail Partii Republikańskiej (Independent Fianna Fail Republican Party). Temu niewielkiemu ugrupowaniu o lokalnym jedynie znaczeniu udało się jednak odnieść siłą rzeczy skromny sukces w wyborach do Dail'u w 1981 roku¹⁹. Najpoważniejszy w skutkach dla FF rozłam miał miejsce w 1985 roku i dokonał się na tle walki o polityczne przywództwo w partii. Grupa rozłamowa, której przewodził D. O'Malley, doprowadziła do powstania partii Po-

¹⁴ Wniosek o wykluczenie z szeregów Partii Pracy dotyczył Jamesa i Michaela Larkinów.

¹⁵ W. Konarski: *Z problematyki systemu politycznego niepodległej Irlandii*. Warszawa 1988, s. 98 oraz zestawienie s. 105–111.

¹⁶ Spotykane jest także tłumaczenie: Dzieci Republiki.

¹⁷ S. Grzybowski: *Historia...*, s. 344.

¹⁸ S. Klimkiewicz: *Republika...*, s. 100.

¹⁹ W. Konarski: *Z problematyki...*, s. 98 i 110.

stępowych Demokratów (Progressive Democrats), którzy w wyborach 1987 roku sięgnęli po znaczącą liczbę 14 mandatów²⁰, jakie – jak można oczekiwać – mogłyby przypaść FF. Rezultaty kolejnych wyborów dowodzą jednak, że po tym sukcesie wpływy Postępowych Demokratów systematycznie maleją.

Z grona innych partyjnych efemeryd o ograniczonym zasięgu wpływów, jakie po zakończeniu II wojny światowej zaistniały na forum Dail'u, wspomnieć należy: Narodową Partię Pracy (National Labour Party – sukces wyborczy odnotowała w latach: 1944, 1948); reaktywowaną w latach pięćdziesiątych Sinn Fein (1957 r.); Narodowo-Postępowych Demokratów²¹ (National Progressive Democrats – 1961 r.); Sinn Fein Oficjalnych (Sinn Fein Official – 1973 r.), Sinn Fein Partię Robotniczą (Sinn Fein Workers Party – 1977 r., 1981 r., luty 1982 r.), znajdującą kontynuację w Partii Robotniczej (The Workers' Party – 1987 r.) i Demokratycznej Lewicy (1992 r.); Socjalistyczną Partię Pracy (1977 r., 1981 r.)²².

Partią, która począwszy od swego pierwszego wyborczego zwycięstwa w 1932 roku zajmuje w irlandzkim systemie partyjnym dominującą pozycję, jest Fianna Fail. Liczba oddawanych na nią w wyborach głosów oraz liczba uzyskiwanych dzięki nim w Dail'u miejsc pozwalała jej dotychczas aż 17-krotnie własnymi siłami bądź przy jej decydującym udziale formować rząd. Na jej korzyść przemawiała programowa wzajemna wrogość dwóch pozostałych stale obecnych na scenie politycznej partii: konserwatywnej Fine Gael i lewicowej Labour Party. Obydwie te partie zawsze łączyła chęć odebrania partii Fianna Fail prymatu i inicjatywy tworzenia rządu. Do zawarcia programowo egzotycznej koalicji Fine Gael i Labour Party dochodziło dotychczas 5-krotnie, czego efektem było tworzenie przez nie koalicyjnych rządów w latach 1954, 1973, 1981, listopadzie 1982 roku i w 1992 roku. Praktyka polityczna oraz rezultaty wyborów parlamentarnych w latach 1992 oraz 1997 uzasadniły twierdzenie, że Fianna Fail nie cieszyła się w tym czasie takim społecznym poparciem, jak to miało miejsce jeszcze w latach osiemdziesiątych minionego wieku. Tezę tę uzasadnia porównanie rezultatów wyborów z 1987 roku (tabela 1), kiedy nic nie zapowiadało znaczących zmian w preferencjach elektoratu, z wynikami wyborów z 1992 roku (tabela 2) oraz z 1997 roku (tabela 3), a także analiza zestawienia procentowego określającego stopień społecznego poparcia dla poszczególnych partii politycznych.

²⁰ *The Europa World Year Book 1990*. Vol. I: *Europa Publications Limited. Ireland, Introductory Survey*. London 1991, s. 1383.

²¹ Patrz T. Orlewicz: *Partie i organizacje chłopskie w Europie kapitalistycznej*. Warszawa 1966, s. 393.

²² W. Konarski: *Z problematyki...*, zestawienie s. 105–111; „The Sunday Tribune” 29 November 1992 – A Special Supplement: „Election 1992, The Result”, s. 2.

Tabela 1

Wyniki wyborów do Dail'u w 1987 roku*

Partia	Liczba oddanych głosów	Procent głosów	Liczba zdobytych miejsc
Fianna Fail	784 606	44,15	81
Fine Gael	481 137	27,07	51
Progressive Democrats	210 587	11,85	14
Labour Party	114 553	6,45	12
Workers Party	67 263	3,78	4
Sinn Fein	32 933	1,85	–
Partie mniejsze i niezależni	86 163	4,85	4

* Decydujące znaczenie dla składu politycznego rządu mają wyniki wyborów do liczącej 166 deputowanych Izby Reprezentantów (Dail Éireann), Narodowego Parlamentu Irlandii (Oireachtas). Senat (Sinead Éireann), składający się z 60 senatorów, wylaniany jest w złożony sposób: 11 senatorów jest mianowanych przez premiera, 6 jest wybieranych przez uniwersytety, a 43 – w systemie kurialnym.

Źródło: *The Europa World Year Book 1989*. Vol. I: *Europa Publications Limited*. Ireland *Introductory Survey*, 1990, s. 1392.

Tabela 2

Wyniki wyborów do Dail'u w 1992 roku

Partia	Liczba oddanych głosów	Procent głosów	Liczba zdobytych miejsc
Fianna Fail	674 696	39,1	68
Fine Gael	422 146	25,5	43
Labour Party	333 013	19,3	33
Progressive Democrats	80 803	4,7	10
Democratic Left/Workers Party	47 965	2,8	4
Partie mniejsze i niezależni	166 382	9,6	5
Ceann Comhairle*	–	–	1

* Zgodnie z Konstytucją przewodniczący Dail'u (Speaker – Ceann Comhairle) staje się automatycznie deputowanym Dail'u u wyłonionego w kolejnych wyborach, bez potrzeby brania w nich udziału. J.D. O'Donnell: *How Ireland is Governed*. Dublin 1991, s. 20.

Źródła: „The Sunday Tribune”, 29 November 1992 – A Special Supplement: *Election 1992, The Result*, s. 2; M. Laver, K.A. Shepsle: *Making and Breaking Governments. Cabinets and Legislatures in Parliamentary Democracies*. Cambridge 1996, s. 138.

Dane te odzwierciedlały nie tyle spadek popularności w ciągu 10 lat partii Fianna Fail i Fine Gael (pierwszej z nich udało się w wyborach w 1989 roku powtórzyć wynik wyborczy z 1987 roku, a druga nawet nieznacznie go poprawiła – (patrz tabela 5) – ile raczej świadczy o wielkim

wysiłku propagandowym, kampanijnym oraz wzroście społecznego zaufania do programowych haseł Labour Party. Decydujące znaczenie dla spadku poparcia wyborców dla dwóch największych partii politycznych miał okres między 1989 a 1992 rokiem. Za istotne należy uznać, że kryzys stał się udziałem obydwu wiodących partii. Także Postępowi Demokraci, którym ich wyborczy debiut w 1987 roku przyniósł zwycięstwo nad labourzystami, w 1992 roku musieli pozostać w ich cieniu.

W 1992 roku Fianna Fail uzyskała najniższy procent głosów i najmniejszą liczbę miejsc w Dail'u od 1927 roku. Nadal jest niekwestionowanym liderem irlandzkiej sceny politycznej, uzyskała także większy procent mandatów (41%) niż głosów (39%), procentowa zaś przewaga liczby mandatów nad liczbą głosów była większa niż w wyborach 1987 roku. Niemniej 674 696 głosów oddanych na nią w 1992 roku wobec 811 615 głosów, jakimi obdarzyli ją wyborcy w 1977 roku, oznacza zmniejszenie ich liczby o 136 919, czyli 17-procentową redukcję.

W latach 1977–1997 pozycja wyborcza wszystkich partii uległa dużym zmianom. Fine Gael uzyskała w 1992 roku o 66 621 głosów mniej niż w 1977 roku, które to wybory sama partia określiła jako „rozgromienie partii” (*debacle of the party*). 442 146 głosów oddanych w wyborach z 1992 roku na Fine Gael oznacza dramatyczny 36-procentowy spadek liczby głosów w porównaniu z wynikami wyborów z listopada 1982 roku, kiedy na FG oddano 662 284 głosy, a wynik klasyfikowano jako sukces partii. Wybory z 1992 roku przyniosły Fine Gael najniższy od 1948 roku procent liczby głosów i najmniejszą liczbę mandatów od 1957 roku. Rok 1957 był rokiem upadku koalicyjnego rządu Fine Gael i Labour Party i powrotu Fianna Fail do władzy. Labour Party osiągnęła w wyborach 1992 roku wyniki najlepsze w swej historii, sięgając po 19,3% głosów i 20% mandatów. Padły na nią 333 032 głosy, co w porównaniu z wyborczym wynikiem z 1987 roku (114 551 głosów) stanowiło wzrost o 190%.

W następstwie wyborów z 1992 roku premier Albert Reynolds zrezygnował zarówno z przewodzenia rządowi, jak i z funkcji lidera Fianna Fail. Nastąpiło to w listopadzie 1994 roku. Miesiąc później powstała trójpartyjna, tak zwana Tęczowa Koalicja, w której skład weszły: Fine Gael, Partia Pracy oraz Demokratyczna Lewica. Partiom tym udało się przełamać wzajemne programowe antagonizmy. Zdecydowały się one na podjęcie niełatwego zadania poszerzenia w znaczącym zakresie szych koalicyjnych zdolności.

15 maja 1997 roku J. Bruton, wykorzystując fakt, że Irlandia osiągnęła w tym czasie doskonałe wyniki ekonomiczne, zarządził przedterminowe wybory, wyznaczając ich datę na 6 czerwca. Wybory te miały mieć charakter plebiscytarny. Wyborcze rezultaty „angielskiej zagrywki” J. Brutona miały dowieść skali rosnącego poparcia elektoratu dla Tęczowej Koalicji, a zwłaszcza dla wiodącej w jej ramach Fine Gael, i uzmysłowić ją. Dail

został więc rozwiązany przed upływem kadencji (*premature dissolution*). 5-letnia kadencja Dail'u nie dobiegła zatem końca w zwykłym trybie, czego efektem musiały być przyspieszone wybory.

Rozpoczęła się kampania wyborcza. Przez kolejne trzy tygodnie uwagę opinii społecznej miały zaprzętać sprawy: podatków, przestępczości, narkomanii, aborcji, bezrobocia oraz odwieczna kwestia Irlandii Północnej. Ustępujący premier podkreślał zasługi kierowanej przez niego koalicji dla stabilizacji sceny politycznej, w tym zasługi na rzecz porozumienia anglo-irlandzkiego.

Lider sprzymierzonej w centroprawicowej koalicji z Postępowymi Demokratami Fianna Fail Bertie Ahern składał obietnice redukcji podatków, ograniczenia przestępczości oraz mocnego wsparcia dla procesu pokojowego w Irlandii Północnej.

Tymczasem dzień wyborów przyniósł rezultaty, które nie do końca spełniały oczekiwania ich inicjatorów. Koalicja centroprawicowa: Fianna Fail i Postępowi Demokraci zdobyli łącznie 81 mandatów, co okazało się całkiem dobrym rezultatem wobec 75 mandatów, jakie przypadły centrolewicowej Tęczowej Koalicji. Do uzyskania większości w liczącym 166 miejsc Dail'u centroprawicowym zabrakło 3 mandatów. W tej sytuacji skutecznie zwrócili się oni ku deputowanym niezależnym, którym przypadło 7 mandatów.

Tabela 3

Wyniki wyborów do Dail'u w 1997 roku

Partia	Liczba oddanych głosów	Procent głosów	Liczba zdobytych miejsc
Fianna Fail	703 682	39,3	77
Fine Gael	499 936	28,0	54
Labour Party	186 044	10,4	17
Progressive Democrats	83 765	4,7	4
Democratic Left	44 901	2,5	4
Green Alliance	49 323	2,8	2
Sinn Fein	45 614	2,5	2
Partie mniejsze i niezależni	175 720	9,8	7

Źródło: *Inter-Parliamentary Union* [<http://www.ipu.org:80/cgi/multiga...ml&l> (31 grudnia 1998)].

Ostatnie wybory parlamentarne, to jest wybory z roku 2002, pozwalają na konstatację, że Fianna Fail wyciągnęła wnioski ze swoich *de facto* porażek w latach 1992 i 1997, podejmując działania na rzecz budowy pozytywnego wizerunku partii. W wyborach tych Fianna Fail zdobyła 81 man-

datów, a tym samym udało jej się znacząco poprawić stan posiadania miejsc w Dail'u. Sukces okazał się tym poważniejszy, że jej odwieczna rywalka Fine Gael odnotowała znaczący spadek poparcia elektoratu, tracąc 23 mandaty w porównaniu ze swym stanem posiadania miejsc w Dail'u w 1997 roku. W wyborach roku 2002 nieco lepszy wynik w porównaniu z wyborami roku 1997 odnotowały Labour Party, Postępowi Demokraci oraz Sinn Fein. O sukcesie mogą mówić „zieloni”, otóż Zielony Sojusz (Comhaontas Glas) uzyskał 6 mandatów, co w porównaniu z 2 mandatami wywalczonymi w roku 1997 oznacza potrojenie parlamentarnego stanu posiadania. Z parlamentarnej sceny zniknęła natomiast Demokratyczna Lewica.

Tabela 4

Wyniki wyborów do Dail'u w 2002 roku

Partia	Procent zdobytych miejsc	Liczba zdobytych miejsc
Fianna Fail	48,8	81
Fine Gael	18,7	31
Labour Party	12,6	21
Progressive Democrats	4,8	8
The Green Alliance	3,6	6
Sinn Fein	3,0	5
Partie mniejsze i niezależni	8,5	14

Źródła: [http://www.ireland.com/focus/election_ (10.08.2005)], *Kraje świata* (online).
Warszawa: Wydawnictwa PAP, 2005 [[www.http://dokumentacja.pap.com.pl/bt/](http://dokumentacja.pap.com.pl/bt/) (23
maja 2005)].

Tabela 5

Zestawienie procentowych wyników wyborów do Dail'u w latach 1923–1997

Rok	Fianna Fail	Fine Gael	Labour Party	Progressive Democrats	Democratic Left (Workers Party)	Pozostałe partie i niezależni
1	2	3	4	5	6	7
1923	27,4	39,0	10,6			23,0
1927 czerwiec	26,1	27,4	12,6			33,9
1927 wrzesień	35,2	38,7	9,1			22,1
1932	44,5	35,3	7,7			12,6
1933	39,7	30,5	5,7			14,1
1937	45,2	34,8	10,3			9,7

cd. tab. 5

1	2	3	4	5	6	7
1938	51,9	33,3	10,0			4,7
1943	41,9	19,8	15,7			19,3
1944	48,9	20,5	11,5			19,2
1948	41,9	19,8	11,3			27,0
1951	46,3	25,7	11,4			16,6
1954	43,4	32,0	12,1			12,6
1957	48,3	26,6	9,1			16,0
1961	43,8	32,0	11,6			12,6
1965	47,8	33,9	15,4			2,8
1969	45,7	34,1	17,0			3,2
1973	46,3	35,1	13,7			5,0
1977	50,6	30,5	11,6		1,7	5,5
1981	45,3	36,5	9,9		1,7	6,7
1982 luty	47,3	37,3	8,1		2,2	4,1
1982 listopad	45,2	39,2	9,4		3,1	3,1
1987	44,2	27,1	6,4	11,9	3,8	6,7
1989	44,2	29,3	9,5	5,5	5,0	6,6
1992	39,1	24,5	19,3	4,7	2,8	9,6
1997	39,3	28,0	10,4	4,7	2,5	15,1
2002	48,8	18,7	12,6	4,8		15,1

Objaśnienia: Rezultat Fianna Fail z 1923 r. dotyczy Partii Antytraktatowej; rezultaty Fine Gael z lat 1923–1932 dotyczą jej poprzedniczki – Cumman na Gaedheal.

Źródła: „The Sunday Tribune”, 29 November 1992 – A Special Supplement, Election 1992, The Result, s. 2; Inter-Parliamentary Union. [<http://www.ipu.org:80/cgi/multiga...ml&l> (31 grudnia 1998)], *Kraje świata* (online). Warszawa. Wydawnictwa PAP, 2005 [<http://dokumentacja.pap.com.pl/bt> (23 maja 2005)].

Porównując rezultaty wyborów z 1992 roku i 1997 roku, procentowe poparcie elektoratu dla Fianna Fail nie uległo wówczas zasadniczej zmianie. Tak słabe wyniki, zarówno w jednych, jak i w drugich wyborach, Fianna Fail odnotowała w roku 1933, a więc ponad pół wieku wcześniej. Po raz drugi z rzędu partii tej nie udało się przekroczyć 40-procentowego pułapu społecznego poparcia. Przewidywano, że jeżeli sytuacja ta powtórzy się w kolejnych wyborach, być może można będzie mówić o trwałych zmianach lub stałej tendencji. Ten czarny dla Fianna Fail scenariusz nie miał

się jednak sprawdzić. Wyniki wyborów z 2002 roku są interpretowane jako odrodzenie tej partii. Z kolei Fine Gael w 1997 roku odbudowała swój potencjał poparcia sprzed dziesięciu lat. Jej dystans do Fianna Fail uległ wówczas niewielkiemu, ale jednak, zmniejszeniu. Rezultaty wyborów z 2002 roku okazały się dla Fine Gael niemiłym zaskoczeniem. Tak niekorzystnego wyniku wyborczego partia ta nie odnotowała nigdy wcześniej, nawet w tak nieszczęśliwych dla niej wyborach, jak te z lat 1943 i 1948. Wybory roku 1997 przyniosły akceptację dla Postępowych Demokratów i Demokratycznej Lewicy, która utrzymała się na poziomie z 1992 roku. Jeśli jednak Postępowi Demokraci w wyborach, roku 2002 zwiększyli swój stan parlamentarnego posiadania, to Demokratyczna Lewica całkowicie oddała swe pole konkurentom. Jeżeli chodzi o Partię Pracy, o ile w wyborach z 1997 roku poniosła ona znaczne straty w porównaniu z wynikiem wyborczym z roku 1992 – jej elektorat skurczył się niemal o połowę i jest to do pewnego stopnia cena, jaką partii tej przyszło zapłacić za „tęczowy sojusz”, o tyle rezultat wyborczy z roku 2002 świadczy – jak się wydaje – o powodzeniu prób odbudowy swych politycznych wpływów w społeczeństwie. Za swoistą triumfatorkę wyborów zarówno z 1997 roku, jak i z 2002 roku można uznać Sinn Fein. W 1997 roku po raz pierwszy od lat dwudziestych udało się wprowadzić swojego kandydata do Dail’u, natomiast w roku 2002 obsadziła w Dail’u aż 5 mandatów. W konsekwencji ostatnich wyborów istotny wzrost stanu posiadania w Dail’u odnotowali również „zieloni”.

Co warte nadmienienia, nieco inaczej przedstawia się skład polityczny Senatu (Seanad Éireann) ukształtowany w konsekwencji wyborów z lipca 2000 roku. 60 senackich mandatów zostało podzielonych między Fianna Fail – 30, Fine Gael – 15, Labour Party – 5, Postępowych Demokratów – 4, niezależnych – 5 i innych – 1. Również w przypadku Senatu pozycja Fianna Fail (50% mandatów) może być określona jako pozycja partii dominującej, natomiast wynik uzyskany Fine Gael – chociaż zdecydowanie lepszy niż od wyniku wyborów do Dail’u z maja 2002 roku, to jednak w żadnym razie nie można uznać, że je rekompensuje.

Charakterystyka partii politycznych

Fianna Fail

Partia o charakterze republikańskim i narodowym, głosząca przywiązanie do tradycji narodowej i rodzinnej oraz promocji zamierającego języka irlandzkiego. Swój program określa jako centrowy. Historycznie taka jest

też jej pozycja pomiędzy konserwatywną Fine Gael a lewicową Labour Party. Jej elektorat rekrutował się początkowo z niższych warstw klasy średniej i mniej zamożnych rolników. Obecnie jednak trudno byłoby wskazać zasadnicze podziały klasowe przebiegające między zwolennikami Fianna Fail i jej rywalki Fine Gael. Twórca Fianna Fail, a zarazem jeden z konstruktorów irlandzkiej państwowości E. de Valera określił kierunek poszukiwań społecznego poparcia dla partii w powiedzeniu: „Starajcie się przede wszystkim dotrzeć do sprzedawców, a nie do właścicieli sklepów”²³. Realizacja tego postulatu przyniosła wymierne efekty wyborcze, zwłaszcza jeżeli był on poparty treściami patriotycznymi, których symbolicznym wyrazem jest słynne zdanie twórcy Fianna Fail: „Kiedy chcę się dowiedzieć, co myśli naród irlandzki, pytam o to moje serce”²⁴.

Nadrzędnym i długofalowym celem polityki Fianna Fail jest powstanie suwerennej, zjednoczonej, złożonej z 32 hrabstw Republiki Irlandii. Zjednoczenie Zielonej Wyspy miałyby dokonać się stopniowo. Za istotny z formalnego punktu widzenia krok na tej drodze należy uznać przyjęcie w 1937 roku republikańskiej w swych treściach Konstytucji, która w art. 2 i 3 nawiązuje do kwestii reunifikacji i określa terytorium narodowe jako całą wyspę Irlandię. Partia opowiada się za zacieśnieniem więzi ekonomicznych z Irlandią Północną oraz za przeprowadzeniem zjednoczenia na drodze pokojowej. Potwierdzeniem deklaracji pokojowego zjednoczenia Irlandii było to, że w 1983 roku Fianna Fail obok Fine Gael stała się współautorką Forum Nowej Irlandii (New Ireland Forum)²⁵, którego konsekwencją było zawarcie w 1985 roku Angielsko-Irlandzkiego Porozumienia (Anglo-Irish Agreement), przewidującego regularny udział rządu Irlandii w regulowaniu niektórych spraw Irlandii Północnej, zastrzegając jednak, że jakiegokolwiek zmiany w jej strukturze nie będą możliwe bez akceptacji większości jej mieszkańców²⁶. Porozumienie to zostało zatwierdzone przez irlandzki i brytyjski parlamenty.

Ostatnie programy ekonomiczne Fianna Fail są utrzymane w duchu redukcji obciążeń podatkowych i zwiększenia wymiaru świadczeń socjalnych, szczególnie dużo uwagi poświęca się w nich jednak problemom emigracji i bezrobocia. Dążąc do powstrzymania fali emigracji, Fianna Fail dostrzega możliwość stworzenia około dziesiątek tysięcy nowych miejsc pracy, głównie w przemyśle, ale także w turystyce, leśnictwie i ogrodnictwie²⁷. Proponuje również pewne rozwiązania systemowe, mające ograniczyć rozmiary bezrobocia. Rozwiązania te polegają na kształtowaniu warunków

²³ S. Klimkiewicz: *Z problematyki...*, s. 87.

²⁴ B. Chubb: *The Governments...*, s. 77.

²⁵ Obok Fianna Fail w Forum udział wzięły Fine Gael i Labour Party ze strony irlandzkiej oraz socjaldemokraci i labourzyści ze strony Irlandii Północnej.

²⁶ *The Europa...*, s. 1383; *Anglo-Irish-Agreement. Fine Gael Press Office*. Dublin 1985.

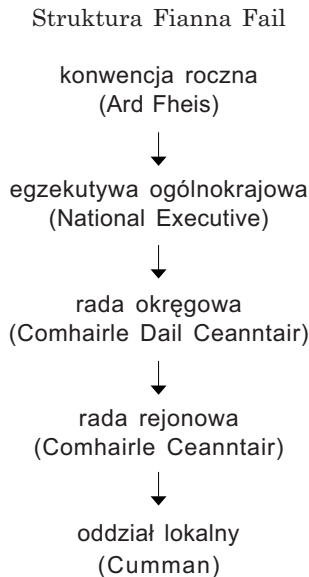
²⁷ *National Recovery, The Next Phase, Fianna Fail's Election Programme 1989*, s. 2.

ekonomiczno-prawnych dogodnych do tworzenia nowych stanowisk pracy i przyciągania inwestorów oraz na udzielaniu pożyczek rządowych. Miałyby także powstać fundusze na rzecz tworzenia miejsc pracy. Fianna Fail proponuje restrukturyzację rządu, polegającą na powołaniu specjalnego zespołu do spraw zatrudnienia, którego zadaniem byłoby nie tylko tworzenie nowych miejsc pracy, ale także ochrony już istniejących miejsc. Powstałby zatem system wczesnego ostrzegania przed niebezpieczeństwem likwidacji miejsc pracy, dotyczący firm potrzebujących pomocy²⁸. Programowymi celami partii są także: dążenie do ekonomicznej niezależności kraju na podstawie jego własnych bogactw i zasobów oraz równomierność rozwoju aglomeracji przemysłowych i wsi irlandzkiej.

Zważywszy na polityczną tożsamość Fianna Fail oraz na charakter jej politycznego apelu, jest to partia polityczna zaliczana do kategorii ugrupowań typu *catch-all*²⁹. Jej baza społeczna jest heterogeniczna, a formułowane przez nią strategie polityczne z reguły mają charakter ponadklasowy³⁰.

Fianna Fail jest największą partią polityczną Irlandii i cechuje ją najwyższy stopień zorganizowania.

Schemat 1

²⁸ *The Six-Point Plan For National Progress, Fianna Fail – The Republican Party*. Dublin 2002, s. 3–7.

²⁹ Hasło: Fianna Fail w: *Encyklopedia politologii*. Red. M. Żmigrodzki. T. 3: *Partie i systemy partyjne*. Oprac. A. Antoszewski, R. Herbut. Zakamycze 1999, s. 50.

³⁰ Tamże.

Konwencja roczna stanowi najwyższy organ partyjnej władzy w czasie jej trwania. W jej skład wchodzi delegaci reprezentujący wszystkie zarejestrowane ogniwia partii. Członkowie partii oraz osoby ją wspierające mają prawo uczestniczenia w konwencji w charakterze obserwatorów. Funkcją najwyższego organu władzy partii między okresami obrad konwencji pełni egzekutywa ogólnokrajowa, składająca się z 46 delegatów okręgów, członków partii będących członkami rządu i parlamentu oraz z 15 elektorów wybieranych corocznie przez konwencję. Rada okręgowa składa się z 6 delegatów wybranych w rejonach, delegata okręgu oraz członków Izby Reprezentantów z obszaru objętego właściwością rady. W skład rady rejonowej wchodzi 3 delegatów z oddziałów lokalnych oraz 3 wyłanianych w innym trybie. Podstawowym ogniwem organizacyjnym partii jest oddział lokalny obejmujący zarejestrowanych na podległym mu obszarze członków partii³¹.

Dwie pozostałe duże partie – Fine Gael i Labour Party – mają zbliżoną strukturę i organizację³², dlatego kwestie te nie będą już szerzej podnoszone podczas charakteryzowania tych partii. W odniesieniu do pozostałych, drobniejszych ugrupowań politycznych trudno mówić o złożonej organizacji czy strukturze, które są w ich przypadku płynne, elastyczne i często oparte na osobistych kontaktach.

Fine Gael

Partia o charakterze pragmatycznym i w tym kontekście kontynuatorka protraktatowych tradycji. W przeciwieństwie do Fianna Fail nie akcentuje potrzeby odnowy języka irlandzkiego, a nawet opowiada się za zaniechaniem polityki dwujęzyczności³³. Wyraźniej od swej rywalki akcentuje w programach politycznych zagadnienia ekonomiczne, jest także rzeczniczką procesu integracji Europy oraz zacieśniania związków Irlandii z organizacjami europejskimi. Pierwotnie jej zaplecze wyborcze stanowiły przede wszystkim bogatsze grupy społeczeństwa – średnia i drobna burżuazja i zamożniejsi rolnicy. Jednak – podobnie, jak z czasem doszło do zatarcia zasadniczych różnic programowych obydwu wiodących partii irlandzkich

³¹ *Some Notes on Ireland's Premier Political Party. Fianna Fail*, 1992, s. 4.

³² Konwencja roczna Fine Gael ma nawet tę samą gaelicką nazwę, co konwencja Fianna Fail. Patrz także B. Chubb: *The Governments...*, s. 88, 91.

³³ W ustępach 1 i 2 art. 8 Konstytucji Irlandii przewiduje się: „Język irlandzki jako język narodowy jest pierwszym językiem urzędowym. Język angielski jest uważany za drugi język urzędowy”. Konsekwencją tego zapisu jest m.in. publikowanie aktów prawnych w dwóch wersjach językowych, nie wyłączając samej Konstytucji.

– za nieaktualne należy uznać klasowe zróżnicowanie ich elektoratów, które *nota bene* i w przeszłości nie było ostre.

Stosunek Fine Gael do kwestii podziału wyspy świadczy o kontynuacji negocjacyjnych tradycji dawnej Partii Traktatu oraz o jej pragmatycznym podejściu do tego problemu. Do zawarcia wspomnianego wcześniej Angielsko-Irlandzkiego Porozumienia, stanowiącego znaczący krok naprzód w uregulowaniu stosunków z Irlandią Północną, doszło w 1985 roku, kiedy to ster rządów spoczywał w ręku Fine Gael, co nie jest pozbawione politycznej wymowy. Ponadto partia ta za skuteczną metodę przełamywania barier dzielących Irlandię i Irlandię Północną uważa integrację rynku europejskiego³⁴. W tym kontekście proces jednoczenia się Europy jest czynnikiem eliminującym przemoc i niezgodę na rzecz pokoju i harmonii pomiędzy obydwo ma społecznościami. Zasiadający w Parlamencie Europejskim członkowie Fine Gael starają się wykorzystać stwarzane przez rozwój Wspólnoty Europejskiej szanse w celu umożliwienia obydwu społecznościom wyspy pokojowego istnienia w poczuciu wzajemnego zaufania³⁵. Konsekwencją takiego stanowiska w sprawie unifikacji wyspy jest zdecydowane i jednoznaczne potępienie przez Fine Gael Irlandzkiej Armii Republikańskiej i dokonywanych przez nią aktów terroru³⁶. Fine Gael kładzie także nacisk na ekonomiczny aspekt zjednoczenia wyspy, sygnalizując, iż jednym z jego gospodarczych profitów byłoby otwarcie się możliwości utworzenia około 75 tys. nowych miejsc pracy.

Podobnie jak Fianna Fail, Fine Gael musi w swych programach ustosunkowywać się do aktualnych problemów bezrobocia i emigracji. Proponuje ona stworzenie nowej ekonomii pracy, która miałaby opierać się na zrekonstruowanym programie budżetowym oraz założeniach opracowanego przez ekonomistów Fine Gael dokumentu zatytułowanym *W drodze do ekonomii pracy (Towards The Jobs Economy)*. Fine Gael chciałaby osiągnąć stan, w którym stworzenie nowego stanowiska pracy byłoby najbardziej opłacalnym przedsięwzięciem inwestora, bez względu na skalę podejmowanego przez niego działania. W związku z tym proponowane przez Fine Gael zmiany stanu prawnego dotyczą głównie ustaw przemysłowych (*industry acts*) oraz prawa podatkowego³⁷. Partia proponuje redukcję o połowę podatku płaconego od istniejących i nowo tworzonych miejsc pracy, co miałoby prowadzić do obniżenia kosztów tworzenia i utrzymania już ist-

³⁴ *Making Europe Work For You. Fine Gael's Programme For The European Elections. June 1989*, s. 6–7.

³⁵ *Ibidem*, s. 8.

³⁶ *Fine Gael is The Party of Innovation and of New ideas. Address by John Bruton, T. D., On the Occasion of His Election as Leader of Fine Gael, 20 November 1990*, s. 4.

³⁷ *Towards The Jobs Economy. A Policy Document Published by Fine Gael. May 1992*, s. 21.

niejących miejsc pracy przeciętnie o 6%. Efektem zastosowania tego środka byłoby również skrócenie okresu oczekiwania na kursy, których celem jest przekwalifikowanie pracownika.

Jednym z programowych celów partii jest ograniczenie i powstrzymanie emigracji, zwłaszcza emigracji ludzi młodych. Zjawisku wychodźstwa młodzieży miałyby przeciwdziałać konkretne bodźce ekonomiczne, zachęcające pracodawców do jej zatrudniania, a przybierające postać okresowych, 2-letnich zwolnień podatkowych dla każdej zatrudnionej osoby w wieku do 23 lat. Właśnie w pobudzeniu kreatywności ludzi młodych Fine Gael upatruje sposób na podniesienie stopy życiowej w Irlandii, krytykując mające prowadzić do osiągnięcia tego celu metody proponowane przez pozostałe partie – Fianna Fail oraz Partię Pracy z Partią Robotniczą, a oparte na modelu kolektywnego paternalizmu³⁸. Mimo to pod adresem tych partii oraz wszystkich pozostałych partii reprezentowanych w Dail’u Fine Gael wysuwa propozycję ustanowienia w Izbie Reprezentantów Forum Pracy, skupiającego przedstawicieli tych partii. W pracach Forum uczestniczyłby rząd w pełnym składzie. Zadaniem Forum byłoby określanie kierunków polityki tworzenia miejsc pracy oraz realizacja jego ustaleń za sprawą uczestniczącej w jego działaniach egzekutywy.

Europejskie ambicje partii ujawniają się także w krytyce irlandzkiego systemu administracyjnego, uchodzącego za jeden z najbardziej scentralizowanych systemów w Europie. Skutkiem rozszerzenia zakresu kompetencji władz lokalnych byłby także wzrost zaufania społeczeństwa do organów administracji³⁹.

Fine Gael zwraca uwagę na potrzebę prowadzenia „czystej polityki”, na konieczność podkreślania służebnej wobec narodu roli sterników nawy państwowej. Jej program przewiduje ustanowienie Parlamentarnej Komisji Etyki, która czuwałaby nad przestrzeganiem dobrze pojętego kodeksu postępowania polityków. W skład tego kontrolnego organu weszliby: rewident i kontroler generalny (Comptroller and Auditor General), ombudsman⁴⁰ oraz sędzia jednego z sądów wyższej instancji⁴¹.

Struktura Fine Gael zasadniczo nie odbiega od wcześniej przedstawionej struktury Fianna Fail. Niemniej jednak odnotowania wymaga pojawienie się w niej ostatnio nowego ogniwa w postaci rad regionalnych (Regional Councils). Rady te zostały utworzone na podstawie 4 okręgów wyborczych do Parlamentu Europejskiego. W skład każdej z nich wchodzi

³⁸ *Fine Gael Is The Party...*, s. 2.

³⁹ *Fine Gael Priorities for Government 1992–1997. Let’s Bring Out The Best In The Country*, s. 12.

⁴⁰ Szerzej o ombudsmanie pisze A. Bisztyga: *Instytucja ombudsmana w Irlandii*. PiP 1992, z. 2, s. 68–74.

⁴¹ *Fine Gael Priorities...*, s. 12.

przedstawiciele okręgów wyborczych do Dail'u objętych regionem, przedstawiciele lokalnych władz partii, deputowani z danego regionu oraz członkowie Parlamentu Europejskiego z ramienia Fine Gael. Główne zadanie rad stanowi organizacja kampanii w wyborach europejskich oraz analiza programu politycznego przedkładanego im przez lidera partii⁴². Przedstawiona modyfikacja w organizacji partii koresponduje z partyjnym postulatem o zwiększeniu udziału Irlandii i samej Fine Gael w życiu międzynarodowym. Fine Gael to partia członkowska Europejskiej Partii Ludowej⁴³.

W literaturze przedmiotu Fine Gael jest klasyfikowana jako partia centroprawicowa i chadecka stanowiąca ugrupowanie pragmatyczne, podkreślające potrzebę budowy państwa dobrobytu opartego na zasadzie redystrybucji dochodu narodowego i zasobów narodowych w imię realizacji zasady sprawiedliwości społecznej⁴⁴.

Partia Pracy

W gronie trzech największych irlandzkich partii politycznych jest jedyną partią o socjaldemokratycznym charakterze oraz lewicowej i związkowej genezie. Wyrosła jako polityczne skrzydło Irlandzkiego Związku Transportowców i Robotników; pod koniec lat trzydziestych XX wieku ostatecznie wyodrębniła się ze struktur związkowych.

Zrezygnowała z wyraźnego ustosunkowania się do kwestii traktatowej, w czym niektórzy politolodzy upatrują przyczynę pozbawienia jej w późniejszym czasie wiodącej funkcji oraz sprowadzenia do roli „zawsze trzeciej” partii. Być może właśnie zajęcie indyferentnego stanowiska w sprawie traktatu pozwoliło jej na zachowanie swej socjalnej tożsamości. W przeszłości czynnikiem osłabiającym Partię Pracy były częste rozłamy, począwszy od mającego miejsce u zarania niepodległości rozpadu ruchu laburzystowskiego na skrzydło południowe (obejmujące Irlandię) oraz na północne (w Irlandii Północnej)⁴⁵. Wspomnieć także trzeba o secesji mającej miejsce w 1943 roku, której efektem było powstanie radykalnej Narodowej Partii Pracy⁴⁶. Partyjne rozłamy oraz wewnątrzpartyjne spory nie przysparzały Partii Pracy zwolenników i mandatów. Co interesujące, elektorat partii miał początkowo zdecydowanie wiejskie pochodzenie. Sytuacja ta dopiero z czasem uległa zmianie i obecnie swe głosy oddają na nią zarówno

⁴² *Fine Gael Guide for New Members. The Fine Gael Press Office 1992*, s. 2.

⁴³ K. Sobolewska-Myślik: *Partie i systemy partyjne na świecie*. Warszawa 2004, s. 225.

⁴⁴ Hasło: Fine Gael w: *Encyklopedia politologii...*, T. 3, s. 54.

⁴⁵ S. Klimkiewicz: *Republika...*, s. 96.

⁴⁶ S. Grzybowski: *Historia...*, s. 344.

mieszkańcy miast, jak i terenów wiejskich. Generalnie, są to wykwalifikowani i niewykwalifikowani robotnicy, ale także drobni sklepikarze (dzierżawcy, właściciele rodzinnych interesów). Zaznaczyć należy, że Partia Pracy nigdy nie była partią o charakterze radykalnie lewicowym, na co nie bez wpływu pozostaje struktura wyznaniowa Irlandii oraz pozycja, jaką cieszy się w niej Kościół katolicki. Próby współpracy z Komunistyczną Partią Irlandii, podejmowane przez radykalne skrzydło Partii Pracy, były skazane na brak szerszego oparcia, a w konsekwencji zanikały lub kończyły się secesją z szeregów partii. Pewną tradycją jest już wystrzeganie się przez kierownictwo partii „antychrześcijańskiej, komunistycznej infiltracji”. W 1939 roku Partia Pracy na wniosek irlandzkich biskupów usunęła nawet ze swego statutu postanowienie o dążeniu do ustanowienia republiki robotniczej (*workers' republic*)⁴⁷. Partia *de facto* zrezygnowała z podnoszonych niegdyś haseł nacjonalizacji przemysłu i reformy rolnej, prezentując obecnie socjaldemokratyczny umiarkowany program, obejmujący postulaty reformy socjalnej, rozszerzenia zakresu i katalogu form opieki społecznej, respektowania praw pracowniczych i związkowych, zintensyfikowania działań państwa mających na celu ograniczenie bezrobocia.

Na sukces wyborczy partii w 1992 roku złożyło się kilka przyczyn. Był on zarówno wynikiem uznania dla przedstawionego przez partię programu, efektem przekonującej i sprawnie przeprowadzonej kampanii wyborczej oraz społecznego rozczarowania polityką rządów zdominowanych przez dwie pozostałe partie. Trzykrotny wzrost społecznego poparcia dla partii klasyfikowano jako znaczący sukces, sprawą otwartą natomiast pozostawała jego trwałość. Pewnych wątpliwości w tej materii dostarcza spostrzeżenie, że jeszcze na dwanaście tygodni przed wyborami jedynie 12% elektoratu deklarowało swe poparcie dla labourzystów, podczas gdy w sześć tygodni później liczba ta wzrosła do 19%⁴⁸. Rezultaty wyborów z roku 1997 dowiodły, że pięć lat wcześniej na Partię Pracy głosy swe oddało wielu wyborców niezdecydowanych w swych wyborczych preferencjach bezpośrednio przed głosowaniem. Ta sytuacja nie powtórzyła się w roku 1997, co było jedną z przyczyn spadku poparcia elektoratu z 19% do 10,4%. Na wyniku tym zaciążył również nieco egzotyczny sojusz z Fine Gael zawarty w 1994 roku w ramach Tęczowej Koalicji. Niemniej jednak labourzyści wciąż zachowują pozycję liczącej się siły na irlandzkiej scenie politycznej, ich istnienie na tej scenie jest niezagrażone, a stopień poparcia wydaje się stabilizować. Potwierdzają to wyniki majowych wyborów do Dail'u w roku 2002, kiedy to Partia Pracy zdobyła 21 mandatów, uzyskując poparcie 12,6% wyborców.

⁴⁷ B. Chubb: *The Governments...*, s. 76.

⁴⁸ *The Sunday Tribune...*, s. 2.

Partię cechuje niższy niż w Fianna Fail i Fine Gael stopień zorganizowania, dysponuje ona także niższą niż one liczbą oddziałów terenowych i pracowników kadrowych. Partia Pracy jest partią członkowską Partii Europejskich Socjalistów⁴⁹.

Pozostałe partie

Wszystkie pozostałe partie polityczne mają zdecydowanie mniejsze lub wręcz niewielkie wpływy społeczne. Najbardziej znaczącym w ich gronie ugrupowaniem są **Postępowi Demokraci**, którym począwszy od ich wyborczego debiutu w 1987 roku udaje się wprowadzać swych kandydatów do Izby Reprezentantów. Statystyki wyborcze wykazują, że poziom wyborczego poparcia okazywanego tej partii politycznej stabilizuje się w granicach 4%–5%. Odebrali oni część elektoratu Fianna Fail i Fine Gael. Ich wyborczy program przewiduje między innymi pokojowe zjednoczenie wyspy, reformę podatkową, stworzenie dogodnych warunków dla prywatnych inwestorów, przeprowadzenie wyraźnego rozdziału między państwem a Kościołem oraz reformę konstytucyjną obejmującą zniesienie Senatu⁵⁰. Postępowi Demokraci stanowią partię członkowską Europejskiej Partii Liberalno-Demokratycznej i Reformatorskiej⁵¹.

Partia **Sinn Fein**, począwszy od 1926 roku, kilkakrotnie odradzała się w kolejnych mutacjach. Głosi program zniesienia brytyjskich rządów na wyspie i dokonania reunifikacji na drodze rewolucji w celu wprowadzenia demokratycznej, socjalistycznej republiki. Przyjmuje się, że Sinn Fein pozostaje w związkach z Irlandzką Armią Republikańską, czemu jednak sama Sinn Fein oficjalnie zaprzecza, od kiedy IRA została zdelegalizowana. Problem ten jednak wytraca – jak można sądzić – swe znaczenie w obliczu deklaracji IRA o zaprzestaniu akcji zbrojnej. Ze względu na szczupłość swych szeregów oraz ukrytą siłę oddziaływania Sinn Fein porównywana jest często do pływającej góry lodowej z zaledwie wystającym ponad powierzchnię wody wierzchołkiem⁵².

Pierwszą irlandzką partią ekologiczną jest **Zielony Sojusz** (Comhantas Glas), który obok dążenia do budowy społeczeństwa ekologicznego za swoje programowe cele uważa także umacnianie prawa do ekspresji oraz decentralizację zarządzania. Początkowo, to jest w chwili parlamentarnego debiutu partii, nie udało się jej wywalczyć znaczącego poparcia w wybo-

⁴⁹ K. Sobolewska-Myślik: *Partie i systemy...*, s. 226.

⁵⁰ *The Europa...*, s. 1392.

⁵¹ K. Sobolewska-Myślik: *Partie i systemy...*, s. 227.

⁵² S. Klimkiewicz: *Republika...*, s. 96.

rach, ale biorąc pod uwagę nasilenie proekologicznych tendencji w Europie, od początku jej istnienia była uważana za partię politycznej szansy⁵³. Przewidywania te do pewnego stopnia sprawdziły się za sprawą wyników wyborów parlamentarnych z roku 2002. Comhaontas Glas jest członkiem Europejskiej Partii Ludowej⁵⁴.

Nigdy znacznymi wpływami społecznymi nie cieszyła się, założona jeszcze w 1933 roku, **Komunistyczna Partia Irlandii**, pomimo że opowiada się za nacjonalizacją przemysłu, występuje przeciw przejawom religijnej nietolerancji. Jej zwolennicy rekrutują się z kręgów robotniczych. Komunistyczna Partia Irlandii składa się z dwóch organizacji: południowej i północnej.

Podstawy prawne działalności partii politycznych

W konstytucji Irlandii (*Bunreacht na hÉireann*) z 1937 roku nie używa się terminu „partie polityczne”, jednak w jej art. 40.6 sformułowane jest prawo obywateli do tworzenia stowarzyszeń i związków, stanowiące konstytucyjną podstawę tworzenia i działania partii politycznych. Stosownie do konstytucyjnych postanowień państwo gwarantuje obywatelom swobodę korzystania z tego prawa, z zastrzeżeniem stanów zagrożenia porządku publicznego i moralności. Sygnalizowana jest także możliwość ustanowienia przepisów określających sposób kontroli nad korzystaniem z tego prawa, realizowanej pod kątem ochrony interesu publicznego. Konstytucja pośrednio wyklucza możliwość tworzenia i działania stowarzyszeń i związków szerzących polityczną, religijną lub klasową dyskryminację. Ograniczenia te dotyczą także partii politycznych.

Zasadniczo, irlandzkie prawo nie reguluje zagadnień istnienia, struktury czy wewnętrznych spraw partii⁵⁵. Również wewnętrzpartyjne metody wyłaniania kandydatów i finansowanie ich działalności nie są przedmiotem prawnej reglamentacji, partie nie mają obowiązku ujawniania swej księgowości i źródeł ich finansowania. Potencjalnych donatorów partii politycznych, bez względu na to, czy są nimi obywatele, czy organizacje, nie można zmusić do ujawnienia rozmiarów udzielonej przez nich dotacji. Je-

⁵³ W. Konarski: *Z problematyki...*, s. 99; *McGill Book of Irish Politics Election, February 87*. Dublin 1987, s. 31.

⁵⁴ K. Sobolewska-Myślik: *Partie i systemy...*, s. 224.

⁵⁵ J. Casey: *Constitutional Law in Ireland*. London 1987, s. 103.

dynie związki zawodowe są objęte pewnymi ograniczeniami w sferze wydatków ponoszonych na rzecz podmiotów politycznych⁵⁶.

Aktem prawnym o zasadniczym znaczeniu dla irlandzkich partii politycznych i ich systemu jest ordynacja wyborcza (Electoral Act) z 1963 r., określająca zręby systemu wyborczego. Nie istnieją formalne ograniczenia tworzenia partii politycznych, niemniej warunk wzięcia przez partię udziału w wyborach stanowi jej rejestracja. Wniosek rejestracyjny kierowany jest do Rejestratora Partii Politycznych (Registrar of Political Parties), którego funkcje pełni klerk Izby Reprezentantów. Cięży na nim obowiązek dokonania rejestracji, jeżeli w jego ocenie jest to „prawdziwa partia polityczna” (*genuine political party*), zorganizowana w celu uczestniczenia w wyborach do Izby Reprezentantów lub w wyborach lokalnych (art. 13/2/b/ustawy). Podstawy odmowy dokonania rejestracji zaistnieją wówczas, gdy nazwa partii wnioskującej o rejestrację jest taka sama, jak nazwa partii wcześniej zarejestrowanej lub jest do niej podobna w celu zmylenia, zdezorientowania lub dokonania oszustwa. Odmowa rejestracji nastąpi także wówczas, gdy Rejestrator uzna nazwę partii za zbyt długą albo gdy nazwa partii działającej tylko w określonej części kraju nie ujawnia tego faktu (art. 13/5). Od decyzji Rejestratora przysługuje odwołanie do rady odwoławczej (Appeal Board), składającej się z przewodniczącego Izby Reprezentantów (lub jego zastępcy), przewodniczącego Senatu (lub jego zastępcy) oraz sędziego jednego z sądów wyższej instancji (art. 13/8).

Praktyka rejestracyjna rodziła wątpliwości dotyczące konotacji terminu „prawdziwa partia polityczna”. Zostały one rozstrzygnięte przez Sąd Najwyższy (Supreme Court) w 1979 roku w uzasadnieniu orzeczenia w sprawie „Loftus v. Attorney General”, gdzie za „prawdziwą partię polityczną” uznano „ugrupowanie skupione wokół wspólnych politycznych przekonań i celów, którego stopień jednolitości w wyniku zorganizowania dla celów wyborczych osiągnął rozmiary i wyrazistość usprawiedliwiające twierdzenie, że jest to rzeczywiście partia polityczna”. Przy tej samej okazji sąd uznał także, że sformułowanie „zorganizowana dla uczestniczenia w wyborach do Izby Reprezentantów” nie dotyczy stopnia zorganizowania, ale „oznacza sam fakt zorganizowania dla tej sprawy i celu”.

Podsumowując, partie o ogólnokrajowych ambicjach, których obecna siła i możliwości ograniczają zakres ich działania do konkretnego obszaru, nie są objęte postanowieniami art. 13/5/c ordynacji wyborczej, a tym samym nie należy klasyfikować ich jako partii lokalnych, przewidzianych tym przepisem, lecz jako małe partie ogólnokrajowe⁵⁷.

⁵⁶ A. Kerr, G. Whyte: *Irish Trade Union Law*. Abington 1985, s. 89–95.

⁵⁷ J. Casey: *Constitutional Law...*, s. 470.

Obszar Irlandii jest podzielony na 41 okręgów wyborczych. Liczba przypadających na okręg mandatów waha się od 3 do 5.

Zdecydowana większość kandydatów do Izby Reprezentantów to przedstawiciele partii politycznych, chociaż w każdym wyborach bierze udział pewna grupa kandydatów określających się mianem niezależnych, nie związanych z żadną z partii (*non-party*). Kandydat partii politycznej powinien legitymować się dokumentem nominacyjnym. Przynależność partyjna lub jej brak są ujawniane na karcie do głosowania⁵⁸.

Decyzja o sposobie ukształtowania systemu repartycji mandatów (tzn. systemu wyborczego *sensu stricto*) wpływa na kształt systemu partyjnego, zwłaszcza – chociaż nie wyłącznie – w jego parlamentarnym wymiarze.

Irlandzki system wyborczy oparty jest na formule „pierwszego głosu preferencyjnego” (*first preference voice*) czy ujmując rzecz z innego punktu widzenia – „pojedynczego głosu przenoszonego” (*single transferable voice*). Jak słusznie zauważa W. Konarski, system ten jest kombinacją głosowania wyrażającego preferencje wyborców z ustaleniem wyników wyborów według systemu ilorazu, pozwalającego wskazać minimalną liczbę głosów dającą jakiejś partii lub grupie wyborców możliwość posiadania własnego reprezentanta⁵⁹. Przysługujące wyborcy prawo wyrażenia swych preferencji polega na stworzeniu mu możliwości określenia na karcie do głosowania kolejności, w jakiej udziela on swego poparcia poszczególnym kandydatom. Wyborca dokonuje tego, stawiając przy nazwiskach kandydatów numery od 1 wzwyż, przy czym w stopniowaniu swych preferencji jest on oczywiście ograniczony liczbą kandydatów. Jego obowiązek decydujący o ważności głosu stanowi wskazanie owej „pierwszej preferencji”; określanie dalszych jest uprawnieniem wyborcy i nie wpływa na ważność głosu. Nadwyżkę głosów, oddanych w wyborach na zwycięskiego kandydata, przenosi się na następnych kandydatów z tej listy, stosownie do skali preferencji wyborców⁶⁰. Efektem stosowania tej formuły jest deformacja proporcjonalnego charakteru tego systemu, prowadząca do występowania procentowej różnicy między liczbą oddanych na daną partię głosów a liczbą wywalczonych przez nią mandatów, w czego konsekwencji mamy w nim do czynienia ze zjawiskami nadreprezentacji i niedoreprezentowania partii politycznych w Izbie Reprezentantów. Irlandzki system wyborczy uprzywilejowuje partie polityczne o większym poparciu elektoratu.

⁵⁸ J.D. O'Donnell: *How Ireland is Governed*. Dublin 1991, s. 14 i nast.

⁵⁹ W. Konarski: *Parlament Narodowy Irlandii*. Warszawa 1992, s. 8.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 8.

Charakterystyka systemu partyjnego

Problem traktatowy, a co za tym idzie – konieczność ustosunkowania się przez irlandzkie partie polityczne do kwestii konstytucyjnego statusu państwa oraz podziału wyspy, legły u podstaw wykształcenia się w Irlandii bipolarnego systemu politycznego. Ten sam mechanizm spowodował bipolaryzację systemu partyjnego, którego biegunami stały się Fianna Fail i Fine Gael. W konsekwencji inne partie (z wyjątkiem Labour Party) nie zdołały wypracować dla siebie trwałej bazy społecznej. W tym sensie spór traktatowy hamował rozwój innych partii. Kwestie traktatowe z czasem, a zwłaszcza po ustanowieniu ustroju republikańskiego w 1948 roku, traciły swe pierwszoplanowe znaczenie na rzecz zagadnień ekonomicznych i społecznych podnoszonych w partyjnych programach.

Obecnie system partyjny Irlandii nosi znamiona systemu pragmatycznego. Pomimo że problem podziału wyspy jest wciąż aktualny, trudno byłoby mówić o ostrej ideologicznej konkurencji między dwoma najbardziej znaczącymi partiami politycznymi Fianna Fail i Fine Gael. Dzielący je dystans ideologiczny jest niewielki, a walka konkurencyjna prowadzona głównie wokół ekonomicznych haseł programowych o wysokim stopniu konkretności oraz wokół alternatyw personalnych. Również socjaldemokratyczna Labour Party unika radykalnych akcentów w swych programach.

Irlandzki system partyjny jest w literaturze klasyfikowany jako odmiana systemu partii dominującej⁶¹, bywa także określany mianem systemu partii hegemonicznej w spolaryzowanym pluralizmie⁶². Fianna Fail, począwszy od swego wyborczego zwycięstwa w 1932 roku, pozostaje liderem irlandzkiej sceny politycznej. Jest ona przykładem przekształcenia się partii o marginalnym znaczeniu w wiodące ugrupowanie polityczne⁶³, nieprzerwanie dysponujące najliczniejszym elektoratem i sporadycznie nieuczestniczące w konstruowaniu rządu, nie zawsze jednak posiadające większość bezwzględną w Izbie Reprezentantów.

Fianna Fail dominująca w irlandzkim systemie partyjnym jest zarazem przykładem partii dominującej, w odniesieniu do której trudno formułować jednoznaczne sądy⁶⁴. Fianna Fail permanentnie dystansuje w wybo-

⁶¹ K.A. Wojtaszczyk: *Współczesne systemy partyjne*. Warszawa 1992, s. 61. Szeroko na temat partii dominującej M. Sobolewski: *Partie i systemy partyjne świata kapitalistycznego*. Warszawa 1997, s. 477–484.

⁶² K. Beyme von: *Parteien in Westlichen Demokratien*. München 1982.

⁶³ Por. M. Laver, K.A. Shepsle: *Making And Breaking Governments. Cabinets and Legislatures in Parliamentary Democracies*. Cambridge 1996, s. 146; K.A. Wojtaszczyk: *Współczesne systemy...*, s. 61.

⁶⁴ W. Konarski: *Z problematyki...*, s. 103.

rach swoich partyjnych rywali, czemu sprzyja rozbięcie opozycji, będące konsekwencją ideologicznego dystansu dzielącego Fine Gael i Labour Party. Za czynnik wzmacniający dominującą pozycję tej partii uznać także należy przyjęty w Irlandii system wyborczy, preferujący partie o licznych elektoracie. Efektem jego funkcjonowania jest permanentna nadreprezentacja Fianna Fail w Izbie Reprezentantów (z wyjątkiem wyborów w listopadzie 1982 r., gdy procent głosów oddanych na FF pokrył się z procentem wywalczonych przez nią mandatów).

Wpływy Fianna Fail nie charakteryzują się rosnącym kontinuum⁶⁵, są one zmienne, partia ta osiągając sukces w jednych wyborach, traci czasem nawet znaczną część głosów w wyborach następnych, by po czasie ponownie odbudować swój stan posiadania (tabela 5). Pomimo występowania owej skokowej tendencji kształtowania się wpływów partii Fianna Fail, zakres jej wpływów wydaje się ustabilizowany i w ujęciu procentowym przedstawia się następująco: liczba głosów oddawanych na nią w wyborach do Izby Reprezentantów waha się od 50,6% w 1977 roku do 39,1% w najsłabszym dla partii 1992 roku, natomiast liczba zdobytych mandatów oscyluje pomiędzy 56,8% a 41% w analogicznych latach. Tak wysokie przedziały elektorального poparcia dowodzą istnienia ugruntowanej i sprawnie zorganizowanej bazy społecznej partii, a także atrakcyjności głoszonych przez nią haseł programowych. 17-krotnie uczestnicząc w konstruowaniu gabinetów, Fianna Fail stała się partią o największym doświadczeniu w sprawowaniu rządów i ten fakt również jest argumentem ugruntowującym twierdzenie o jej dominacji.

Przedstawiona teza o dominującej pozycji Fianna Fail wydaje się jednak lekko łagodzona przez analizę wyników wyborczych począwszy od roku 1982. Otóż w latach 1982–1997 wybory parlamentarne przeprowadzono 6-krotnie. Ich wyniki mogły być uznane za sygnał o ewoluowaniu systemu partii dominującej. Począwszy od wyborów z lutego 1982 roku wpływy Fianna Fail w elektoracie systematycznie słabły, przedstawiając się następująco: luty 1982 roku – 47,3%, listopad 1982 roku – 45,2%, 1987 roku – 44,2%, 1989 roku – ponownie 44,2%, by w 1992 roku spaść poniżej nieprzekraczalnej dotąd bariery 40% i sięgnąć pułapu 39,1%. Ta sytuacja powtórzyła się w roku 1997 (39,3%), co – biorąc pod uwagę okoliczności, w jakich wybory te zostały zarządzane – można było poczytać za osiągnięcie Fianna Fail. Spadek poparcia elektoratu o 8,0% w ciągu piętnastu lat nie wydaje się przesłanką wystarczającą do uzasadnienia twierdzenia o stopniowej utracie przez Fianna Fail dominującej pozycji. Niemniej jednak oznaczał on, że partia znajdowała się w okresie długotrwałego kryzysu, osiągając niskie, nienotowane wcześniej wyniki wyborcze. W obliczu tych spostrze-

⁶⁵ Ibidem, s. 115.

zeń z zainteresowaniem oczekiwano rezultatów wyborów parlamentarnych w maju 2002 roku. Miały one dostarczyć informacji o kontynuacji lub powstrzymaniu spadkowej tendencji społecznego poparcia dla Fianna Fail, a tym samym miały przynieść odpowiedź na pytanie, czy w dotychczas funkcjonującym w Irlandii systemie partii dominującej wystąpią istotne i bardziej trwałe modyfikacje. Tymczasem wybory te przyniosły Fianna Fail prawdziwy sukces w postaci obsady 81 ze 166 foteli w Dail'u (48,8% mandatów). To wynik przybliżający Fianna Fail do rekordowych osiągnięć wyborczych z lat 1938 i 1977. Tym samym znacząco pogłębił się dystans między Fianna Fail i Fine Gael w Dail'u (patrz tabela 5).

Biorąc pod uwagę dystans między dwiema partiami osiągającymi najlepszy wynik wyborczy, A. Antoszewski wyróżnia trzy rodzaje systemów partyjnych, a to: wysoce rywalizacyjne, gdzie różnica ta wynosi od 0% do 10%, umiarkowanie rywalizacyjne (od 10% do 20%) oraz *quasi*-rywalizacyjne (powyżej 20%), klasyfikując system partyjny Republiki Irlandii jako umiarkowanie rywalizacyjny⁶⁶. Rzeczywiście, w kolejnych parlamentarnych wyborach w latach 1932–2002 różnice w skali wyborczego poparcia między wiodącą Fianna Fail a Fine Gael oscyływały między 10% a 20%. Podobnie rzecz się przedstawiała z liczbą mandatów przyznanych każdej z dwu partii po uwzględnieniu deformującego efektu wywołanego przyjętym systemem repartycji mandatów⁶⁷. Niemniej jednak należy wskazać, że w sygnalizowanym okresie zdarzały się wyniki wyborów, kiedy różnice między Fianna Fail a Fine Gael sięgały 20% lub gdy granica ta była przekraczana (tak w latach 1943, 1944, 1948, 1951, 1957, 1977, luty 1982 oraz 2002). Przyjawszy, że lata czterdzieste i pięćdziesiąte minionego wieku to czasy zbyt odległe, by traktować je jako punkt odniesienia na miarę współczesnych porównań, można stwierdzić, że wybory roku 2002 przyniosły wynik w pewnym sensie wyjątkowy. Otóż różnica w stanie posiadania mandatów w Dail'u zachodząca między dwiema partiami, które osiągnęły najlepsze wyniki wyborcze, sięgnęła 50, to jest 30%. Oznacza to, że Fianna Fail zażegnała długotrwały kryzys w warunkach słabego wyniku Fine Gael oraz utrzymania stanu posiadania labourzystów wypracowanego w poprzednich wyborach. Będąc świadomym uznaniowości granicznych wartości zaproponowanych w klasyfikacji A. Antoszewskiego

⁶⁶ A. Antoszewski: *Wzorce rywalizacji politycznej we współczesnych demokracjach europejskich*. „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2004, nr 2592, s. 51.

⁶⁷ Właśnie relacja między liczbą mandatów zdobytych przez najsilniejsze ugrupowanie a liczbą mandatów uzyskanych przez partie w kolejności następną najpełniej odzwierciedla faktyczny poziom rywalizacyjności systemu partyjnego. Ta bowiem relacja obok czynnika stopnia poparcia społecznego dla dwóch wiodących partii politycznych uwzględnia również niuanse danego systemu repartycji mandatów. Patrz A. Antoszewski: *Wzorce rywalizacji...*, s. 52.

i dopełniając opisu irlandzkiego systemu partyjnego, w świetle zaprezentowanych uwag można skonstatować, że system ten rzeczywiście jest systemem umiarkowanie rywalizacyjnym, niemniej jednak jest systemem, któremu zdecydowanie bliżej do systemu *quasi*-rywalizacyjnego niż do systemu wysoce rywalizacyjnego. Efekt ten doznaje pewnego wzmocnienia za sprawą doświadczenia Fianna Fail w niemal ciągłym sprawowaniu rządów, z pewnymi jedynie przerwami. Jeżeli mielibyśmy przewidywać jakiś kierunek ewolucji systemu partyjnego Republiki Irlandii – ku czemu na razie brak wystarczających, przesądzających przesłanek – to raczej ku *quasi*-rywalizacyjności niż ku wzrostowi stopnia rywalizacyjności partii politycznych.

Podsumowując nasze rozważania, można stwierdzić, że system partyjny Republiki Irlandii cechują: bogata – w tym romantyczna – tradycja, pragmatyzm, wielopartyjność, oparcie na formule „pojedynczego głosu przenoszonego”, dominacja jednej z partii politycznych w warunkach spolaryzowanego pluralizmu i znacząco umiarkowana rywalizacyjność.